

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
Ενδεικτικές Απαντήσεις**

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. α.

1. Λ

2. Λ

3. Σ

A1. β.

1. 1

2. 3

B1. Σ' αυτό το κείμενο ο Αριστοτέλης μας δίνει τον ορισμό της έννοιας «πόλις». Η «πόλις», λοιπόν, είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ή πασων κυριωτάτη»), που εμπεριέχει όλες τις άλλες («πάσας περιέχουσα τās άλλας»), και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («του κυριωτάτου πάντων»). Είναι δε «ή κοινωνία ή πολιτική».

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ύψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική και ατομική ευτυχία των μελών της.

Το αγαθόν για τον Αριστοτέλη δεν είναι ένα και μοναδικό· είναι κατά περίπτωση διαφορετικό. Άλλες ανάγκες έχει ένας υγιής άνθρωπος και άλλες ένας ασθενής· μια τροφή μπορεί να είναι καλή για ένα ζώο και βλαβερή για ένα άλλο. Επίσης, η έννοια του αγαθοῦ είναι πολυσήμαντη· αγαθό μπορεί είναι κάτι σύμφωνο με την αρετή αλλά και κάτι ωφέλιμο ή ευχάριστο. Το αγαθόν, ακόμη, μπορεί να είναι όντως αγαθό ή απλώς να εκλαμβάνεται ως τέτοιο. Οπωσδήποτε, το αριστοτελικό αγαθόν δεν είναι μια καθολική και χωριστή από τον κόσμο ουσία, όπως φαίνεται να πιστευε ο Πλάτων. Το αγαθόν, σε όλες τις εκδοχές του, αποτελεί για τον άνθρωπο και την κοινωνία άμεσο ή απώτερο στόχο. Το τονίζει ο φιλόσοφος

στις πρώτες του φράσεις στα Ἠθικά Νικομάχεια 1094a13: Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πρᾶξις τε καὶ προαίρεσις, ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τάγαθόν, οὗ πάντ' ἐφίεται [· Κάθε τεχνική δεξιότητα και κάθε γνωστική δραστηριότητα, παρόμοια και κάθε πράξη και κάθε διαδικασία επιλογής και προτίμησης έχει για στόχο της –κατά την παραδοχή όλων– κάποιο αγαθό. Σωστά, επομένως, είπαν για το αγαθό πως είναι αυτό που αποτελεί τον στόχο όλων των πραγμάτων].

Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genus proximum) της έννοιας «πόλις» και την ειδοποιό διαφορά της (specifica differentia). Συγκεκριμένα, το προσεχές της γένος, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινα ούσαν»), ενώ η ειδοποιός διαφορά της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που τη διαφοροποιεί από τις ὁμοίες της έννοιες, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει. Ειδικότερα, το αγαθό στο οποίο αποβλέπει, που είναι η ευδαιμονία των πολιτών, είναι το ανώτερο από όλα τα αγαθά των άλλων κοινωνιών και μ' αυτό η «πόλις» επιδιώκει το συμφέρον του συνόλου των πολιτών. Αντίθετα, οι άλλες μορφές κοινωνίας επιδιώκουν ένα επιμέρους αγαθό για το συμφέρον των μελών τους.

Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον χαρακτηρισμό πολιτική κοινωνία, δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία η οποία έχει αυτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Αφορά, λοιπόν, η πόλη τη γνωστή για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο πόλη-κράτος.

B2. Ο Αριστοτέλης προκειμένου να αποδείξει την μεγάλη αξία της συνεισφοράς του πλήθους, έναντι της συνεισφοράς των ολίγων και αρίστων, παραθέτει μία παρομοίωση από τον χώρο της μυθολογίας, όπου συναντάμε τα τερατόμορφα πλάσματα με τα πολλά χέρια και πόδια. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Ερινύες, οι Εκατόγχειρες κ.λπ. Κατ' αναλογία λοιπόν με αυτά τα πλάσματα, και το πλήθος μοιάζει με έναν άνθρωπο με πολλά χέρια και πόδια, με πολλαπλάσια επομένως δύναμη και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα (ὥσπερ ἕνα ἄνθρωπον τὸ πλῆθος, πολὺποδα καὶ πολὺχειρα καὶ πολλὰς ἔχοντ' αἰσθήσεις, οὕτω καὶ περὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν διάνοιαν). Μέσω της παρομοιώσεως αυτής, ο Αριστοτέλης επιδιώκει να παραθέσει την άποψή του γύρω από την ανωτερότητα του πλήθους, έναντι των ολίγων. Το πλήθος, λοιπόν έχει την κυριότητα (εξουσία). Στην πολιτική ζωή το ποιος είναι κύριος, το ποιος δηλαδή έχει και ασκεί την εξουσία, καθορίζει τη μορφή του πολιτεύματος. Ο Αριστοτέλης υπερασπίζεται ως αποτελεσματικότερη την άσκηση της εξουσίας από τους πολλούς. Θεωρεί ότι η λαϊκή κυριαρχία μπορεί να εξασφαλίσει καλύτερα τους στόχους της συλλογικής ευτυχίας συγκριτικά με τις

περιπτώσεις που την εξουσία έχει ένας μονάρχης ή βασιλιάς ή οι ολίγοι ευγενείς ή πλούσιοι. Στην πολιτική ορολογία της αρχαίας Αθήνας ο όρος πλήθος δηλώνει τον δήμον, τη μεγάλη πλειονότητα του λαού, το σύνολο των πολλών και φτωχότερων πολιτών. Ο δήμος συγκρούεται πολιτικά με τους όλιγους ή άριστους, δηλαδή τους πλουσιότερους πολίτες που κατά κανόνα έχουν και ευγενική καταγωγή. Όταν η εξουσία ανήκει στο πλήθος, το πολίτευμα χαρακτηρίζεται δημοκρατία: δημοκρατία δ' ἐστὶν ὅταν ᾗ κύριον τὸ πλῆθος (Πολιτικά 1279b21-22). Βλ. και την πλατωνική διατύπωση: Τρίτον δὲ σχῆμα πολιτείας οὐχ ἢ τοῦ πλήθους ἀρχή, δημοκρατία τοῦνομα κληθεῖσα; (Πολιτικός 291d). Όταν η εξουσία ανήκει στους λεγόμενους άριστους, το πολίτευμα χαρακτηρίζεται αριστοκρατία: ἡ ἀριστοκρατία βούλεται τὴν ὑπεροχὴν ἀπονέμειν τοῖς ἀρίστοις τῶν πολιτῶν (Πολιτικά 1293b40-41). Τη δομική σύνδεση της πλειονότητας των πολιτών με το δημοκρατικό πολίτευμα την ονομάζουμε σήμερα «αρχή της πλειοψηφίας». Αυτή ήταν η θεμελιώδης αρχή της άμεσης αθηναϊκής δημοκρατίας.

Στο παράλληλο απόσπασμα του Ανώνυμου Ιαμβλίχου, παρατίθεται επίσης μία μυθολογική μορφή. Ο «Υπεράνθρωπος» του Ιαμβλίχου, παρουσιάζεται άτρωτος και απρόσβλητος από αρρώστιες, άφθαρτος, με υπερφυσικές σωματικές και ψυχικές δυνάμεις. Ο άνθρωπος αυτός συμβολίζει προφανώς την άσκηση της εξουσίας από τους άριστους, ενώ μάλιστα παραθέτει και το σχόλιό πως οι άριστοι, εν προκειμένω ο υπεράνθρωπος αυτός, είναι υπεράνω νόμου. Η άσκηση της εξουσίας με γνώμονα αποκλειστικά μία τέτοια δύναμη που θα λειτουργούσε παραβατικά απέναντι στον νόμο και θα οδηγούσε σε συσπείρωση του πλήθους και στην επακόλουθη επικράτηση του.

Παρόλο που παρατηρούμε μία κοινή πλευση των δύο στοχαστών, όσον αφορά την άποψή τους σχετικά με την άσκηση της εξουσίας από το πλήθος και όχι από τους άριστους, η επιλογή τους γύρω από τον «υπεράνθρωπο» έχει διαφορετική στόχευση. Ο Αριστοτέλης παραθέτει τον υπεράνθρωπο ως παρομοίωση ή σύμβολο δύναμης των άριστων, ενώ ο Ανώνυμος Ιαμβλίχου παρομοιάζει τους άριστους με την εν λόγω μυθολογική μορφή. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε, υπάρχει σύμπνοια απόψεων γύρω από την άσκηση της εξουσίας από τους πολλούς, που οδηγεί στην επιλογή της δημοκρατίας ως του επικρατέστερου και αποδοτικότερου πολιτεύματος.

B3.

οπτική – όρῳμεν
σύσταση – συνεστηκυῖαν
λάθος – ἀλήθειαν
δοχείο – ἐνδέχεται
ποδήλατο – πολύποδα

B4.

1. β.
2. β.
3. α.
4. α.
5. β.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

G1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παρακάτω αποσπάσματος: «Ὡ
Σώκρατες... δεδιότι».

Μονάδες 20

Σωκράτη, όλα τα φυτά μπορούν να ανατραφούν με τον ίδιο τρόπο, και όσα φυτρώνουν από τη γη και τα ζώα τα υπόλοιπα και ο άνθρωπος. Και μάλιστα στα φυτά πιο εύκολα γίνεται αυτό κατανοητό, ιδιαίτερα σε όσους καλλιεργούμε, δηλαδή το να προετοιμάζουμε τα πάντα προτού να φυτεύσουμε και το ίδιο το φύτευμα. Κάθε φορά όμως που η φροντίδα του βλασταριού προχωρήσει, μετά από αυτό η φροντίδα του βλασταριού γίνεται και πολλή και δύσκολη και απαιτητική. Φαίνεται μάλιστα ότι έτσι έχει η κατάσταση και για τους ανθρώπους. Το συμπεραίνω αυτό εγώ από τη δική μου περίπτωση και στις υπόλοιπες. Γιατί για μένα το ευκολότερο πράγμα υπήρξε να φυτεύσω ή να γεννήσω -όπως θέλεις πες το- αυτόν εδώ τον γιο, η ανατροφή του όμως είναι δύσκολη και για (μένα) που φοβάμαι γι' αυτόν.

G2. Στο απόσπασμα «δοκῶ γάρ μοι ... αὐτόν σοφόν ποιήσει» τι αξιώνει ο Θεάγης από τον πατέρα του Δημόδοκο και γιατί;

Μονάδες 10

Στο παρατιθέμενο απόσπασμα από τον πλατωνικό Θεάγη, ο πλούσιος γαιοκτήμονας Δημόδοκος απευθύνεται στον Σωκράτη και του προβάλλει τις ανησυχίες του που πηγάζουν από την επιθυμία του γιου του, Θεάγη, να μαθητεύσει δίπλα σε κάποιον σοφιστή. Μάλιστα, σε μια αποστροφή του λόγου του ο Δημόδοκος δηλώνει κάπως ενοχλημένος από την απαίτηση του γιου του ο ίδιος να επιφορτιστεί με την εξόφληση κάποιου από αυτούς τους αυτοαποκαλούμενους διδασκάλους («χρήματα τελέσαι»). Αυτή η απαίτηση δε φαίνεται να είναι εγγενής αλλά να έχει προκληθεί από άλλους συνομήλικους συγχωριανούς οι οποίοι ήδη κατέβηκαν στην Αθήνα («τῶν ἡλικιώτων τινές... διαταράττουσιν αὐτόν»). Στο σημείο αυτό ο Δημόδοκος δε

φαίνεται μονάχα να αμφισβητεί το κατά πόσο κάποιος μπορεί να διατείνεται πως μετατρέπει σε σοφούς ανθρώπους οι οποίοι δεν έχουν γεννηθεί με αυτή την ιδιότητα («σοφόν ποιήσει»), αλλά και να υπονοεί πως οι σοφιστές ασκούν σημαντική επιρροή στους ευεπίφορους νέους με σκοπό το χρηματικό κέρδος. Αυτή η τοποθέτηση θα αποτελέσει τέλειο εφαλτήριο για τον Σωκράτη όχι μόνο να αποκαλύψει όσα τον διαχωρίζουν από τους σοφιστές, αλλά και να αποδείξει πως η φιλοσοφία είναι επίκτητη και προσπελάσιμη στον οποιοδήποτε.

Γ3. Να γράψετε του τύπους που ζητούνται για καθένα από τις παρακάτω λέξεις:

ἔχειν: σχέσις

ῥᾶστον: ῥάδιον ῥᾶον

ἀγεννήης: ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖ: ἐπιθυμεῖν

τό ἄστυ: τά ἄστεα/ἄστη

καταβαίνοντες: καταβησόμενοι

πάλαι: παλαιότερον

ἐπιμεληθῆναι: ἐπιμεληθέντων

οἷτινες: οἷτινες

Μονάδες 10

Γ4.α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους όρους που εμφανίζονται στο αδίδακτο με έντονα γράμματα: (μονάδες 7)

τόν αὐτόν: **ομοιόπτωτος ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στο «τρόπον»**

τοῦτο: **υποκείμενο στο «γίνεται»**

ὀνομάζειν: **τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος «δεῖ»**

πάντων: **απρόθετη πλάγια πτώση (γενική) ως επιρρηματικός προσδιορισμός του διηρημένου όλου (γενική διαιρετική) στο «ῥάστη»**

εἰς τό ἄστυ: **εμπρόθετη αιτιατική ως επιρρηματικός προσδιορισμός της**

κατεύθυνσης σε τόπο στο «καταβαίνοντες»

σοφόν: **κατηγορούμενο του αντικειμένου «αὐτόν»**

β. «ἡ δὲ νῦν παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ με φοβεῖ»: να μεταφέρετε το απόσπασμα στον πλάγιο λόγο με εξάρτηση από τη φράση «**Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι**».
(μονάδες 3)

Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἡ δὲ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ ἐκείνον/τούτον φοβοῖ/φοβεῖ

Μονάδες 10

Τις απαντήσεις επιμελήθηκαν οι καθηγητές:

Γκουράνης Γιώργος

Σκαρλάτος Κωνσταντίνος